

תכנית הלימודים בהיסטוריה

כיתה ט

1. העולם בחילופי המאות - המרוץ האימפריאליסטי

2. מלחמת העולם הראשונה והשלכותיה

א. הגורמים לפרוץ מלחמת העולם הראשונה

ב. מאפייני מלחמת העולם הראשונה

ג. הסדרי השלום והשלכותיהם

3. בין שלום למלחמה

מדינות דמוקרטיות אל מול משברים חברתיים, כלכליים ותרבותיים

4. מבית לאומי למדינה בדרך – ארץ ישראל בין מלחמות עולם

המשולש הארץ-ישראלי: בריטים, ערבים ויהודים

כיתה יוד

התלמידים לומדים חלק מתכנית הלימודים עליה ייבחנו בבחינת

הבגרות בכיתה י"א. בכיתה יוד לומדים את הנושאים הבאים: **פרקים נבחרים**

מתולדות בית שני, היווצרות הלאומיות וראשיתה של התנועה הציונית.

להלן הפירוט לפי תכנית הלימודים של משרד החינוך:

פרק ראשון: בית שני – ממדינת מקדש לעם הספר

ממדינה חשמונאית עצמאית לכיבוש רומי וחורבן בית-המקדש

א. ציוני דרך עיקריים בבניית המדינה החשמונאית וביסוסה

הכרת שליטי בית חשמונאי והשינויים שחוללו בתחומים השונים - קשיים והישגים. (יהודה המקבי, יונתן, שמעון, יוחנן הורקנוס, אריסטובולוס, אלכסנדר ינאי, שלומציון)

- קושי פוליטי - הצורך של השליטים החשמונאים לתמרן בין הכוחות המדיניים האזוריים.
- קושי כלכלי- מתיחות בין נוכרים ליהודים על רקע כלכלי.
- קושי דמוגרפי
- התייחסות לשליטי המדינה החשמונאית מן הבחינות הבאות:
 1. התרחבות טריטוריאלית (הכרות עם המפה של "יהודה" שכללה את מרבית ארץ ישראל),

2. גידול דמוגרפי (כולל מדיניות הגיוור)
3. שינויים במעמד המנהיג ובסמכויותיו הפוליטיות והדתיות.
4. היחס להלניזם.

ב. דפוסי השלטון הרומאי בא"י ('מלך חסות' – הורדוס, הנציבים)

- השלטון הרומאי העקיף: דמותו של "מלך החסות" הורדוס
- מדוע העדיפו הרומאים לנקוט במדיניות של שלטון עקיף באמצעות שליטים מקומיים?
- המאפיינים העיקריים של שלטון הורדוס: נאמנות לרומא ולשליטיה המתחלפים, תמיכה באוכלוסייה ההלניסטית בא"י, חיסול שרידי החשמונאים והאצולה ביהודה, התערבות בסדרי הכהונה והסנהדרין, מפעלי הבנייה המפוארים.
- השלטון הרומאי הישיר: תקופת הנציבים הרומאים.
 1. תפקיד הנציב וסמכויותיו
 2. מאפייני שלטונם של הנציבים שהובילו לעוינות ליישוב ביהודי והעדפת הלא יהודים בארץ, עול כלכלי כבד, עושק ומעשי שחיתות, פעילות נגד תנועות משיחיות ומורדים.

ג. הסיבות למרד הגדול והעמדות השונות בוויכוח על היציאה

למלחמה ברומאים

- הסיבות למרד הגדול: פגיעה בחיי הדת וברגשות הדתיים של היהודים; מתח בין היהודים לנכרים עקב חיזוק מעמד האוכלוסייה הלא יהודית ע"י השלטון הרומאי; מצוקה כלכלית, מעשי העושק של הנציבים, הגברת הקיטוב הכלכלי; תסיסה משיחית והתגברות תופעות משיחיות בין היהודים; התגברות הקנאות הקיצונית ורוח המרד, הופעת קבוצות קיצוניות.

ד. תוצאות המרד וחורבן בית המקדש

- תוצאות המרד: חורבן ירושלים וחורבן בית המקדש - המרכז הדתי, משפטי, מדיני. הרס דמוגרפי - דלדול אוכלוסין, הרס כלכלי, היעלמות מעמדות חברתיים וכתות, אבדן המנהיגות הדתית, שינוי במעמדה של יהודה לאחר החורבן.

בין ייאוש לבנייה: מירושלים ליבנה

א. רבן יוחנן בן זכאי והקמת המרכז ביבנה

1. המשבר שנוצר בחברה היהודית עקב חורבן בית המקדש והסכנות שנשקפו לחברה היהודית עקב משבר זה
 - אווירת הייאוש והמשבר עקב התבוסה ותקנות הכיבוש שהנהיגו הרומאים

- השלכות אובדן המרכז של הציבור היהודי (ההשלכות הדתיות והמוסדיות)
- החשש מפני הכחדת הישוב בא"י והעם היהודי.

2. בניית המרכז ביבנה: עיצוב חיים יהודיים ללא מקדש, יצירת גורמים מלכדים חדשים: תקנות חדשות 'זכר לחורבן', בית הכנסת, לימוד התורה והתפילה

כינון החיים הציבוריים ועיצוב מחדש של החיים היהודיים ללא קיומו של המקדש:

- כינון הנשיאות ובית הדין הגדול כמוסדות מרכזיים של העם היהודי
- קביעת מיקומו של בית הכנסת כמקום פולחן במקום בית המקדש.
- קביעת דרכי כפרת עוונות ופולחן כחלופה להקרבת הקורבנות (התפילה, המצוות, התשובה ומעשי החסד, הניתנים לביצוע על ידי כל אדם).
- קביעת הלכה אחידה המחייבת את כולם, העדר זרמים ופלגים מנוגדים ביהדות.
- התקנות העיקריות שתוקנו ביבנה (על ידי ריב"ז ורבן גמליאל) ועיצבו מחדש את החיים היהודיים ('זכר למקדש', 'זכר לחורבן').

פרק שני: הלאומיות בישראל ובעמים, ראשית הדרך

עד 1920

הלאומיות המודרנית באירופה במאה ה-19

ראה פירוט למטה

1. מבוא להוראת נושא הלאומיות המודרנית באירופה במאה ה-19
2. הגורמים לצמיחת התנועות הלאומיות שהתגבשו באירופה במאה ה-19
3. המאפיינים ודפוסי הפעילות של התנועות הלאומיות שהתגבשו באירופה במאה ה-19
4. תנועה לאומית מדגימה - יוון

בפרק זה אין הכוונה לתנועה הציונית.

סעיף 1

מבוא להוראת נושא הלאומיות המודרנית באירופה במאה ה-19

1. מה קושר ומלכד את בני אותו לאום? (שפה, מנהגים ומסורות, עבר משותף, מוצא משותף, סמלים, זיקה למולדת, השאיפה של בני הלאום לחיות במדינה עצמאית משלהם).
2. מה היו השינויים שיצרה הלאומיות המודרנית באירופה במאה ה-19?
א. חיזוק מסגרות השתייכות ויצירת מוקדי זהות חדשים לבני האדם.

- ב. התגבשותן של מסגרות חברתיות, פוליטיות ותרבותיות (התנועות הלאומיות) שטיפחו וחיזקו את סימני הלאומיות ונאבקו ליצירת מסגרת מדינית עצמאית לבני אותו לאום.
- ג. שינויים במפה המדינית של אירופה. (השוואה בין מפת אירופה בשנת 1815 למפה בשנת 1920).

סעיף 2

הגורמים לצמיחת התנועות הלאומיות שהתגבשו באירופה במאה ה-19

1. השפעת עקרונות תנועת ההשכלה - העקרונות המרכזיים של תנועת ההשכלה היו את הבסיס שעליו נשענו השינויים (שינויים במקור הידע, שימוש ביקורתי בידע, ההכרה שכל בני האדם שווים בזכויות היסוד לחיים, לחירות ולקניין, ההכרה בעיקרון ריבונות העם והאמונה ב"קידמה").
2. השפעת תופעת החילון, שהלכה והתרחבה, על בני האדם (הבהרת מושג החילון-שבירת הבלעדיות של הדת ומוסדותיה בחיי הפרט והחברה ולא בהכרח נטישה של האמונה).
3. השפעת התנועה הרומנטית על התפתחות התנועות הלאומיות במאה ה-19 (חשיבות הרגש והדמיון, שיבה אל העבר והעצמתו, חיפוש אחר סימנים ייחודיים של קבוצות בני אדם, כינוס והעצמה של התרבות העממית: אגדות עם ופולקלור).
4. השפעת אירועים פוליטיים בשלהי המאה ה-18 וראשית המאה ה-19 על התפתחותן של תנועות לאומיות באירופה במאה ה-19 (הדי המהפכה האמריקאית, הדי המהפכה הצרפתית ותקופת שלטונו של נפוליאון).
5. השפעת תהליכי התיעוש והעירור על אנשים שנדחקו לעולם חדש ומנוכר. (במה הלאומיות היוותה מענה למציאות החדשה שנוצרה?)
6. השפעתן של תמורות בתחבורה, בתקשורת, בחינוך ובתרבות על אורח החיים והחשיבה של בני האדם. במה תמורות אלו סייעו להפצת הלאומיות.

סעיף 3

המאפיינים ודפוסי הפעילות של התנועות הלאומיות שהתגבשו

במאה ה-19 באירופה

1. המאפיינים של מנהיגי התנועות הלאומיות ותומכיהם באירופה במאה ה-19. (המעמד החברתי אליו השתייכו המנהיגים, מקור סמכות המנהיג ואמונה ביכולת לשנות את הסדר החברתי-פוליטי הקיים).
2. תחומי הפעולה של התנועות הלאומיות באירופה במאה ה-19. (טיפוח תודעה לאומית ופעילות פוליטית להקמת מדינה לאומית).
3. שלבי ההתפתחות של הפעילות הלאומית באירופה במאה ה-19. (פעילות של אנשי רוח לגיבוש זהות לאומית, פעילות תרבותית וארגונית להפצת הלאומיות, פעילות פוליטית למען הגשמת זכויות לאומיות, לדוגמא- מהפכות "אביב העמים", פעילות דיפלומטית וצבאית להקמת מדינות לאומיות).

4. הגורמים המסייעים והגורמים המעכבים למימוש יעדי התנועות הלאומיות באירופה במאה ה-19. (אופי השלטון, היקף המודרניזציה בתחומים שונים, כוחה של הכנסייה, מידת הפיצול החברתי, המדיני והתרבותי).

סעיף 4

תנועה לאומית מדגימה יוון

1. המצב המדיני, חברתי-כלכלי בארץ שנבחרה לפני תחילת המאבק הלאומי, הגבולות בהם חיו בני הלאום, מי שלט במדינה.
2. מטרת המאבק והכוחות הפעילים שהניעו את המאבק הלאומי בארץ שנבחרה.
3. השלבים העיקריים במאבק של התנועה הלאומית בארץ שנבחרה.
4. דרכי הפעולה שננקטו בשלבי המאבק השונים בארץ שנבחרה.
5. הגורמים שסייעו והגורמים שעיכבו את המאבק הלאומי בארץ שנבחרה, והסבר כיצד סייעו או עיכבו.
6. תוצאות המאבק הלאומי בארץ שנבחרה עד שלהי המאה ה-19.
7. קווי הדמיון והשוני בין המאבק הלאומי בארץ שנבחרה לבין דפוסי הפעולה ושלבי המאבק של התנועות הלאומיות באירופה במאה ה-19

א. התנועה הלאומית היהודית המודרנית - הציונות

ומאפייניה העיקריים

הגורמים לצמיחתה ולהתארגנותה של התנועה הציונית

- ראשית הטלת הספקות בפתרון האמנציפציה לאור גילויי האנטישמיות במערב ומרכז אירופה.
- החשש מאובדן הזהות היהודית בד בבד עם תהליכי החילון וההשתלבות בחברת הרוב.
- גילויי האיבה כלפי היהודים מצד השלטון והחברה במזרח אירופה.
- השפעת רעיונות הלאומיות והפעילות של התנועות הלאומיות במאה ה-19 באירופה על היהודים. ("וכי נופלים אנחנו מהם?" לצד דחיית היהודים מקבוצת ההשתייכות הלאומית).

פועלו של בנימין זאב הרצל לבניית התנועה הציונית ולארגונה

- תחנות בחייו של הרצל.
- בעיית היהודים והפתרון המוצע לה בספרו של הרצל "מדינת היהודים".
- הקונגרס הציוני הראשון ותכנית באזל.
- הקמת המסגרות הארגוניות למימוש מטרת התנועה.

- ניסיונותיו של הרצל לקבל צ'רטר מהסולטן העות'מאני והשגת הסכמת המעצמות (גרמניה, הקיסרות הרוסית ובריטניה) למתן ערבויות לצ'רטר זה.
- פולמוס אוגנדה.

ב. פעולותיהם של הציונים בארץ ישראל עד מלחמת העולם הראשונה

- העלייה לארץ ישראל עד מלחמת העולם הראשונה: סיבות לעלייה, (דע להציג את דמות היהודי החדש) קשיי העולים.
- הקמת צורת התיישבות חדשות (מושבה וקבוצה), הקמת העיר העברית - תל אביב, הכרת מפת ההתיישבות בארץ ישראל.
- הקמת מסגרות חברתיות-פוליטיות. (ארגוני האיכרים במושבות, מפלגות הפועלים ומקומן בחיי חבריהן; אין הכוונה להשוואה בין מצעי המפלגות השונות).
- הקמת מסגרות ביטחוניות. (השומר כארגון המשלב את רעיון "כיבוש העבודה" ברעיון "כיבוש השמירה" ומגלם את דימויי היהודי החדש).
- הנחת התשתית לתרבות וחינוך עברי. ("מלחמת השפות", עיתונות, פעילותו של אליעזר בן יהודה, הקמת הסתדרות המורים ומסגרות חינוכיות עבריות).
- אישים וארגונים שסייעו לפעילות הציונית. ('שיטת האפורטרופוסות' והביקורת עליה (העזרה שהגיש הברון רוטשילד למושבות), פעילותו של ד"ר ארתור רופין והמשרד הארץ ישראלי למען היישוב היהודי בא"י).

ג. התנועה הציונית והישוב היהודי בארץ ישראל בזמן מלחמת העולם הראשונה

1. **עמדת מנהיגי התנועה הציונית כלפי הצדדים הלוחמים בזמן מלחמת העולם הראשונה-** הצגת העמדות (ניטראליות, תמיכה במדינות המרכז, תמיכה בבריטניה) והשיקולים לכל אחת מן העמדות.
2. **מדיניות השלטון העות'מאני (ג'מל פחה) כלפי היישוב היהודי בא"י בזמן מלחמת העולם הראשונה:** גורמים, יעדים ודרכי פעולה.

- מה הניע את המדיניות העות'מאנית? (יחס עויין לעולים הציונים שהגיעו ממדינות שהשתייכו ל'מדינות ההסכמה'; עוינות למיעוטים לאומיים).
- יעדי השלטון העות'מאני: פגיעה בפעילות התנועה הלאומית היהודית-ציונית; סיפוק צרכי המלחמה.

- דרכי פעולה: הצגת הצעדים שנקט השלטון העות'מני כלפי הישוב היהודי. יש להתייחס לכך שהישוב היהודי התמודד עם קשיים שנבעו מעצם קיומה של המלחמה, לצד קשיים שנבעו מהמדיניות האנטי-ציונית של ג'מאל פחה.

3. דרכי התמודדות של היישוב היהודי בא"י: 'הוועד להקלת המשבר', ארגון ניל"י

- היישוב היהודי בא"י פעל למען שימור קיומו של המפעל הציוני על הישגיו- בתחומי התרבות, ההתיישבות, המסגרות הפוליטיות החברתיות והביטחוניות- שעמדו בסכנה.
- 'הוועד להקלת המשבר'- מטרתו (שימור הישגי היישוב), דרכי פעולה.
- ניל"י- מטרתו (שינוי המציאות על ידי סיוע לבריטים בכיבוש הארץ, מתוך רצון לזכות בתמיכה בריטית לאחר המלחמה), דרכי פעולה, הסיבות להתנגדות לפעולותיו בקרב היישוב היהודי.

- 4. **הצרת בלפור:** תוכנה, הקשיים הנובעים מנוסח ההצהרה, האינטרסים של בריטניה במתן ההצהרה, כיצד קיבלו אותה הציונים, היהודים המשתלבים והערבים.

ד. השוואה בין התנועה הציונית בראשית דרכה לבין

תנועות לאומיות של עמים אחרים באירופה במאה ה-19

- במה דומה התנועה הציונית לתנועות לאומיות אחרות באירופה במאה ה-19. (הגורמים לצמיחתן, יעדים, טיפוס המנהיגים, דפוסי פעילות).
- במה שונה התנועה הציונית מתנועות לאומיות אחרות:
 1. התנועה הציונית יכלה להישען על תפיסתם של היהודים את עצמם כעם ועל הכמיהה לציון ולהעניק להם משמעות לאומית מודרנית.
 2. האתגרים הייחודיים שעמדו בפני התנועה הציונית (הריחוק הגיאוגרפי, הפיצול הקהילתי, הלשוני והתרבותי, התלות בשליט החוקי על ארץ-ישראל ובהסכמת השלטונות המקומיים בארצות השונות לפעילות הציונית).
 3. ריבוי המתנגדים לתנועה הציונית בתוך החברה היהודית והגיוון במניעיהם. (אורתודוקסים, יהודים משתלבים, תומכי הבונד ויהודים סוציאליסטים חברי התנועות המהפכניות).

כיתה י"א

- 1) בתחילה לומדים התלמידים נושא בית ספרי מנושא המסגרת: "טוטליטאריות, נאציזם, מלחמת עולם שנייה ושואה" בהתאם לרפורמה שהונהגה במערכת החינוך. צוות המורים בנה תכנית: "טוטליטאריות נאצית, וכיצד התמודד הפרט עם המציאות שנכפתה עליו".

ערכו של פרק זה 30% מציון הבגרות, והמורה שמלמד את הנושא, נותן את ציון הבגרות. התלמיד נבחן בבחינה אחת על חלק מהחומר ובחינה שנייה המסכמת את החומר במלואו. בבחינה זו נדרש התלמיד לגלות רמת חשיבה מורכבת יותר מבחינה רגילה. (2) המשך תכנית הלימודים של משרד החינוך, עליה נבחן התלמיד בבחינת הבגרות בתום השנה. הנושא הנלמד: **בונים מדינה במזרח התיכון וסוגיות נבחרות בתולדות מדינת ישראל.**

להלן פירוט תכנית הלימודים:

טוטליטאריות נאצית וכיצד התמודד הפרט עם המציאות שנכפתה עליו

מאפייני משטר טוטליטארי

א. יצירת משטר טוטליטארי בגרמניה מ- 30.1.1933 עד 1939

1. עיקרי האידיאולוגיה הנאצית התבססות הנאצים בשלטון, השלטת האידיאולוגיה הנאצית בגרמניה (לאחר מינוי היטלר לקנצלר) מפברואר 1933 ואילך.
2. מהם הצעדים שנקטו הנאצים כדי ליצור תודעה חדשה?
3. מה היו אפשרויות התגובה של הגרמנים למשטר הנאצי?
4. המדיניות נגד היהודים בשנות השלושים – יום החרם, חוקי נירנברג, פוגרום ליל הבדולח בנובמבר 1938.
5. ידיעה כללית בנושא כיצד היטלר ביטל את כל ההגבלות שהוטלו על גרמניה בשנות השלושים.
6. מלחמת העולם השנייה יש לדעת בלבד מי הן בעלות הברית - המדינות החופשיות שנלחמו בנאצים, מי המדינות שנכבשו על ידי גרמניה, מי הנגררות ומי המדינות הניטרליות.

ב. הגשמת האידאולוגיה הנאצית הטוטליטארית כלפי היהודים בעת מלחמת העולם השנייה = אנטישמיות גואלת, וכיצד הפרט היהודי התמודד עם המציאות החדשה

1. הקמת הגטאות במזרח אירופה: מה היו המטרות האמתיות בהקמת הגטאות, ומה היו תנאי החיים בגטו.
2. התמודדות היהודים עם תנאי החיים בגטו: "קידוש החיים", האימהות היהודיות, תנועות הנוער, היודנראטים, ההברחות.
3. הפתרון הסופי – אנטישמיות גואלת: ידיעה כללית על השלבים בפתרון הסופי. 1) ממבצע ברברוסה החלה ההמתה ההמונית ליד בורות הירי של יהודי ברית המועצות 2) בדצמבר 1941 החל לפעול מחנה ההשמדה חלמנו בפולין 3) באוקטובר 41 החלו לשלוח את יהודי גרמניה לבורות ירי בבריה"מ או להמתה בחלמנו 4) ועידת ואנזה 20.1.42 בעקבות הוועידה החל ריכוז כל יהודי אירופה והשמדתם במחנות ריכוז והשמדה במזרח אירופה, בעיקר בפולין. גדול מחנות ההשמדה היה מחנה אושוויץ-בירקנאו.
4. דפוסי התמודדות של היודנראטים בעת הפתרון הסופי – קשיים, דילמות, וכיצד בחרו להתמודד.
5. לבחירת המורה: תנועות הנוער בעת הפתרון הסופי: מדוע הצעירים בתנועות הנוער עמדו בראש המרידות, מה היות מטרות המרד, הדילמות והקשיים בארגון המרד.

פרק שלישי: המאבק על הקמת מדינת ישראל 1945 –

1949

1. מאבק היישוב היהודי בשלטונות המנדט הבריטי

א. המאבק הצבאי:

- הקמת תנועת המרי העברי – גורמים, דרכי פעולה, מבצעים עיקריים, נסיבות פירוקה.
- עיקרי המחלוקת בין עמדת היישוב המאורגן ל"פורשים" (אצ"ל ולח"י) מאפייני כל גישה והשוני ביניהם.

ב. העפלה – המאבק להבאת עולים לארץ:

- היקף התופעה, בין ינואר 1947 למאי 1948 ניסו להגיע לחופי ישראל 58 אניות מעפילים, 46 מהן נתפסו על ידי הבריטים, 39 נשלחו לקפריסין.

- המאבק המתמשך להבאת מעפילים חרף המדיניות המגבילה של הבריטים. המאמצים הכרוכים בהבאת כל אנייה ואנייה (רכישת האניות, ארגון צוות לאנייה, ארגון העולים המוכנים לעלות, המסע, מבצע הורדת המעפילים לחוף והסתרתם בקיבוצים).
- ליווי המעפילים שנתפסו על ידי הבריטים למחנות או בחזרה לאירופה (האנייה אקסודוס)
- הניסיון לפגוע בתחנות המכ"ם הבריטיות.

ג. התיישבות

- רכישת קרקעות
- התיישבות כובשת (ליל אחת עשרה הנקודות, סיפור היישוב בירייה)

2. העברת שאלת ארץ ישראל לאו"ם

- שיקולי הבריטים בשאלת העברת שאלת ארץ ישראל לאו"ם (שיקולי מדיניות חוץ ופנים)
- הדיון בעצרת הכללית – נאום גרומיקו כביטוי לעמדת ברית המועצות, ההסברים למדיניות הסובייטית.
- עמדת ארצות הברית והגורמים לעיצובה בנושא זה מדגישים את השפעת המלחמה הקרה על שתי מעצמות העל.
- הוועדה שהוקמה על ידי האו"ם (אונסקו"פ) כדי להציע פתרון לשאלת ארץ ישראל: היכן גבו עדויות, מה היו המלצות הוועדה.
- החלטת כ"ט בנובמבר – הפעילות הדיפלומטית היהודית לגיוס תומכים בה, תוכנה ומשמעותה.
- התגובה להחלטה – בקרב היישוב היהודי, הפלסטינים ומדינות ערב.

3. מלחמת העצמאות לפי מוקדי הלימוד הבאים:

- **התקופה:** מסוף נובמבר 1947 (יום למחרת החלטת החלוקה של האו"ם), עד המחצית הראשונה של 1949 (הסכמי שביתת הנשק).
- **מאפיינים כלליים של המלחמה:** ייחודה של מלחמת העצמאות כמלחמה על עצם הקמתה וקיומה של מדינת ישראל; מקומה המרכזי של המלחמה בהתפתחות הסכסוך הערבי-ישראלי; חלוקה לשני שלבים עיקריים: מטרות העל של הצדדים הלוחמים; העדר הבחנה בין חזית לעורף; נתוני פתיחה קשים של הצד היהודי; ניצחון ישראלי במחיר כבד; השלכות וסוגיות שטרם נפתרו.
- **הכרת תמונת מהלך המלחמה בזיקה ליסוד המארגן:** לימוד מהלך המלחמה ייעשה בדרך של מבט-על ויבוסס על ציר זמן, אשר יבהיר כי בכל אחד משני השלבים העיקריים של המלחמה, הצד היהודי נמצא בתחילה במצב של התגוננות וסכנה קיומית, אך הצליח לעבור ליוזמה ומתקפה. ציור הזמן יחלק את המלחמה לארבע תקופות:

1. מסוף נובמבר 1947 עד מרץ 1947 (תכנית ד')

2. מאפריל 1948 עד 14.5.1948 (הקמת המדינה)
 3. מאמצע מאי 1948 עד אמצע יוני (ההפוגה הראשונה)
 4. מאמצע יוני 1948 עד סוף המלחמה
- בתקופות אלה מדגישים את המאפיינים הכלליים של התקופה ומציגים בכל אחת אירוע אחד מדגים על פי בחירת המורה. האירוע מאפשר להדגים את המאפיינים הכלליים של תקופה זו.

4. ההכרזה על הקמת מדינת ישראל והקמת צה"ל

הוויכוח על הכרזת המדינה:

- נסיבות ההכרזה, המצב בחזיתות (הישגי תכנית ד', נפילת גוש עציון, מצור בעיר העתיקה, עזיבת הבריטים)
- הדיון ב- 12.5.48 הסבר מניעי התומכים בהכרזה על הקמת המדינה עם עזיבת הבריטים.
- השיקולים בעד דחיית ההכרזה על הקמת המדינה.

הקמת צה"ל, פירוק המחותרות ופירוק מטה הפלמ"ח

- הקמת צה"ל, נוסח השבועה.
- מניעי בן גוריון לפיזור מטה הפלמ"ח, השפעות צעד זה.
- פירוק אצ"ל ולח"י ושילובם במערך הצהל"י
- הקשיים בביצוע (פרשת אלטלנה כמקרה בוחן)

4. הסכמי שביתת הנשק והיווצרות בעיית הפליטים הפלסטינאים

הסכמי שביתת הנשק

- הבהרת המושגים: הפסקת אש, שביתת נשק הסכם שלום.
- מניעי מדינת ישראל ומדינות ערב לחתימה על ההסכמים.
- הכרת הגבולות שנוצרו בעקבות ההסכמים והיו לגבולותיה הבינלאומיים והמוכרים של מדינת ישראל עד מלחמת ששת הימים (הקו הירוק)

היווצרות בעיית הפליטים הפלסטינאים

- קריסת החברה הפלסטינית – הגורמים לבריחת ערביי ישראל בחלק הראשון של מלחמת העצמאות (עד פלישת צבאות ערב)
- עזיבה וגירוש הפלסטינים בחלק השני של המלחמה.

פרק רביעי : סוגיות נבחרות בתולדות מדינת ישראל

תהליך הדה-קולוניזציה במזרח התיכון ובצפון אפריקה והקמת המדינות החדשות

- א. הבהרת המושג דה קולוניזציה (הסבר התופעה, זירת ההתרחשות, התקופה: 1945 עד תחילת שנות הששים).
- ב. הגורמים לתהליך הדה-קולוניזציה
- ג. מאפיינים כלליים של התהליך במזרח התיכון ובצפון אפריקה
- ד. תוצאות התהליך והכרת מדינה אחת לבחירת המורה.

השפעת גורמים שונים על גורל היהודים בארצות האסלם

מבט על : הגדרת האזור, מספרם, מעמדם והמצב הכללי של יהודי ארצות האסלם ערב הקמת מדינת ישראל.

- א. הגורמים השונים שעיצבו את גורל יהודי ארצות האסלם החל מסוף שנות הארבעים
- ב. הדגמה באמצעות מדינה לפי בחירת המורה.

מלחמת ששת הימים או מלחמת יום כיפור לפי בחירת המורה

מלחמת ששת הימים

- הגורמים לפרוץ מלחמת ששת הימים.
- הרחבת המלחמה בחזית עם ירדן וסוריה.
- השפעת המלחמה על מדינת ישראל (חברתית, כלכלית, ביטחונית ופוליטית) והשפעות המלחמה על הפלסטינים ועל מדינות ערב.

מלחמת יום כיפור

- הגורמים למלחמה, והנסיבות בהן פרצה (אירועי סוף השבוע בו פרצה המלחמה).
- תוצאות המלחמה (בטווח המיידי).
- השפעות המלחמה על מדינת ישראל (חברתית, כלכלית, ביטחונית, פוליטית)
- השפעות המלחמה על מדינות ערב.

עלייה וקליטה ועיצוב החברה והתרבות במדינת ישראל

א. העלייה בשנות החמישים והששים

- היקף העלייה וארצות המוצא
- הגורמים לעלייה לישראל בשנות החמישים והששים
- מאפייני העלייה : עליית הצלה, עלייה מבוקרת וסלקטיבית ועלייה חשאית.
- תהליך הקליטה: הקשיים, השיקולים המשפיעים על תהליך הקליטה, כולל תפיסת "כור ההיתוך" (מיזוג גלויות), כמעצבת את התהליך הקליטה והגורמים לה.

- אירועי ואדי סאליב – משמעותם והשפעתם על החברה הישראלית

ב. המעבר מכור היתוך לחברה רב תרבותי

- הכרת המושג "רב תרבותיות"
- הגורמים למעבר מתפיסת "כור היתוך" לתפיסת הרב תרבותיות.
- ביטוי הרב תרבותיות בתחומים שונים בחברה ובתרבות הישראלית (חגים עדתיים, תקשורת, אמנות לסוגיה: מוסיקה, תיאטרון, קולנוע, ספרות אמנות חזותית)